

Pavol MATULA

Pripojenie Javoriny a Lesnice k Poľsku 1938–1939

Abstract: The Annexation of the Districts of Javorina and Lesnice by Poland in 1938–1939

Poland made use of the situation of Czecho-Slovakia after the Munich Agreement and made a request for the territory of the Těšín Region. Initially, Poland made no request for the Slovak territory. Later, Warsaw changed its mind and called for the ceding of the part of Spiš, Orava and Kysuce. Poland held the opinion that the local Goral inhabitants were the Poles, despite the fact that the majority of them reported to the Slovak nationality. Thus Poland acquired the districts of Javorina and Lesnica (in the Spiš Region) in November 1938. The attitude of the local inhabitants to the seceding from Slovakia, and the subsequent Polish pressure, was negative. On 1st September 1939, after the German attack on Poland, which the Slovak Army was involved in too, Javorina and Lesnica became a part of Slovakia again.

Key words: Slovak-Polish relations – 1938–1939 – Javorina – Lesnica – Spiš

Výsledky Mníchovskej konferencie v roku 1938 využilo Poľsko na získanie ďalšieho územia¹ na úkor oslabeného Česko-Slovenska. V októbri to bolo Tešínsko. Pokiaľ išlo o územie Slovenska, spočiatku Varšava dúfala, že Slováci autonómiu premenia na samostatnosť, čo by umožnilo anexiu Podkarpatskej Rusi Maďarskom, a tak by vznikla vytúžená spoločná poľsko-maďarská hranica. Navyše by malé a oslabené Slovensko (po odtrhnutí jeho južných častí, ktoré Budapešť tiež požadovala) bolo nútené hľadať pomoc u Poľska ako protektora.² Hlinkovci však získaním autonómie považovali svoj politický program za naplnený a nemienili smerovať svoje aktivity k úplnému osamostatneniu Slovenska, aspoň nie v najbližšej budúcnosti. Paradoxné bolo, že sa to dialo v situácii, keď Varšava prehodnotila svoje prechádzajúce plány o pripojení Slovenska k Maďarsku a podporovala myšlienku samostatného slovenského štátu s garanciami

1 V roku 1920 a 1924 Poľsko získalo na úkor Slovenska územia na Spiši a Orave v rozsahu 25 obcí s približne 25 000 obyvateľmi.

2 Ladislav DEÁK, *Hra o Slovensko*, Bratislava 1991, s. 195–196.

Poľska.³ Alternatíva autonómie Slovenska v rámci Maďarska padla najmä pre zaslepenosť Budapešti, ktorá odstrašila hlinkovcov „*svojimi príliš prehnanými požiadavkami a žiadosťou o vrátenie Bratislavy*“.⁴

Zotrvanie Slovákov vo zväzku s Čechmi bolo pre Varšavu sklamaním. Plány čelného predstaviteľa polonofilského krídla v Hlinkovej slovenskej ľudovej strane Karola Sidora, ktoré tlmočil počas svojej októbrovej návštevy v Poľsku o osamostatnení Slovenska do dvoch mesiacov, sa ukázali ako úplné nereálne.⁵ Varšava svoju nespokojnosť prejavila tak, že nechala voľný priestor hlasom, ktoré vyjadrovali územné požiadavky voči Slovensku. Zároveň si ale uvedomovala, že teraz už akcia nemierila voči Čechom, ale spriatelneným Slovákom. Navyše v čase, keď prichádzali o nemalé časti svojho územia na juhu, čím tento krok mohol postaviť Poľsko do značne nepriateľského svetla a vohnať tak Bratislavu do náručia Berlína.

Varšava sa preto rozhodla postupovať opatrne. Jej taktika spočívala v tom, že nastolí, podľa nich, len minimálne územné požiadavky.⁶ Pritom zdôrazňovala, že ide iba o malé korektúry.

Pri rozhovoroch so slovenskými politikmi si však poľská strana postupne začala uvedomovať, že Bratislava nemala v pláne odtrhnúť sa od Prahy a navyše sa začínala čoraz viac orientovať na Nemecko. Poľský senátor Felix Gwizdz sa po svojej návšteve v Bratislave vyjadril, že Slováci pôjdu s Nemcami, pretože podľa nich strednú Európu dnes ovláda Hitler.⁷ Poľský vyslanec v Prahe zasa skonštatoval, že „*medzi vedúcimi slovenskými osobnosťami sa možno často stretnúť s presvedčením, že Poľsko čaká rovnaký osud ako Česko-Slovensko a neoplatí sa u neho hľadať oporu*“.⁸ Na základe uvedených zmien Poľsko prehodnotilo svoje pôvodné požiadavky a predložilo nové – rozšírené, ktoré 25. októbra 1938 odovzdalo slovenskej autonómnej vláde. Bratislava sa zdráhala vyhovieť, preto sa Varšava začala vyhrážať, že „*použije najostrejšie prostriedky*“. Nakoniec slovenská strana poľské požiadavky prijala a vlády oboch štátov si 1. novembra 1938 v tejto veci vymenili nóty. Na základe nich sa vytvorila spoločná delimitačná komisia, ktorá mala určiť definitívnu podobu nových hraníc.⁹ Keďže obyvateľstvo dotknutých regiónov vyjadrovalo na mnohých miestach svoju nespokojnosť a útočilo na poľskú časť komisie (Kysuce a Oravský Podzámok), Varšava sa rozhodla vojensky obsadiť požadované

3 Dušan SEGEŠ – Maroš HERTEL – Valerián BYSTRICKÝ (eds.), *Slovensko a slovenská otázka v poľských a maďarských diplomatických dokumentoch 1938–1939*, Bratislava 2012, s. 56.

4 Tamže, s. 54.

5 Józef ZARAŃSKI, *Diariusz i Teki Jana Szembeka (1935–1945)*. Tom IV., London 1972, s. 321.

6 L. DEÁK, *Hra o Slovensko*, s. 201–204.

7 J. ZARAŃSKI, *Diariusz i Teki Jana Szembeka*, s. 349.

8 D. SEGEŠ – M. HERTEL – V. BYSTRICKÝ (eds.), *Slovensko a slovenská otázka*, s. 56.

9 L. DEÁK, *Hra o Slovensko*, s. 206–209.

územia ešte pred ukončením delimitačných prác. Delimitáciou prišlo Slovensko o časti kysuckých obcí Svrčinovec, Čierne a Skalité, oravskej Suchej Hory a Hladovky. Na Spiši to boli Lesnica a Javorina, ktorá bola už v minulosti predmetom sporu ČSR a jej severného suseda.

Deň pred vstupom poľského vojska do Javoriny varoval jeho veliteľov Jan Pluciński, známy aktivista za poľskosť Spiša, aby boli ostražití a nenechali sa zaskočiť nejakou neočakávanou situáciou. Poľský veliteľ nechápal, čo by ich mohlo zaskočiť s poznámkou, že tamojšie obyvateľstvo sú predsa Poliaci. Pluciński mu vysvetlil, že vec je o čosi komplikovanejšia: „*Ano, sú to Poliaci, ale neuvedomelí*“, čím myslel skutočnosť, že napriek propagande o poľskosti uvedeného územia sa tamojšie obyvateľstvo v drvivej väčšine hlásilo k slovenskej národnosti. Obavy, že by Javorinčania nemuseli privítať poľské vojsko dôstojným spôsobom, viedlo poľských aktivistov k tomu, že zorganizovali jurgovskú mládež, vychovávanú takmer 20 rokov v poľskom duchu, aby v noci prekročila česko-slovensko-poľskú hranicu a postavila v Javorine slavobránu.¹⁰ Pri prekročení delimitačnej čiary a postupe poľských jednotiek ďalej na Ždiar došlo 27. novembra 1938 k stretu s česko-slovenským vojskom, pri ktorom zahynul poľský mjr. Stefan Rago.

Po prevzatí Javoriny civilnou správou na miesto miestneho učiteľa nik nereflektoval. Na zabraté územia sa väčšinou hlásili len nadšenci, lebo miesta neposkytovali žiadne výhody. Na jednej strane tu bolo nepriateľsky naladené obyvateľstvo a na druhej nadriadené orgány, ktoré chceli za krátky čas takmer zázraky. Po zvážení situácie sa Pluciński rozhodol uchádzať o miesto tamojšieho učiteľa, keďže sa cítil ako Jurgovčan s Javorinou previazaný. Ani jemu zmena miesta nepriniesla žiadne výhody, práve naopak. Z riaditeľa školy klesol na pozíciu učiteľa. Školský inšpektorát však prihliadol na komplikovanú situáciu v Javorine aspoň v tom, že na školu prideliť druhú silu – Anielu Pawlikowsku.¹¹ Predchádzajúca slovenská učiteľka, už v dôchodcovskom veku, sa po neúspešnej snahe, aby ju prevzal poľský štát (v čom jej pomáhal i Pluciński), odsťahovala do Ždiaru.¹²

Do zabratia Javoriny plnil cirkevné záležitosti v obci farár zo Ždiaru Ján Kušnir. Po pripojení k Poľsku bol touto úlohou nakrátko poverený kňaz z Jurgova Anton Sikora a Kušnirovi bol zabránený prístup napriek tomu, že Javorina patrila z cirkevnoprávneho hľadiska až do rozhodnutia Svätej stolice pod správu Spišskej diecézy.¹³ Podľa informácií Jána Kušnira: „*Po obsadení v nasledujúcu nedeľu bol v Javorine slúžiť sv. omšu jurgovský*

10 Biblioteka Spiska im. Jana Plucińskiego Łapsze Niżne (BSJP), fond Pamiętniki Jana Plucińskiego (PJP), s. 622–623; Pavol JAKUBEC, *Československo-poľský spor o Javorinu v kontexte bilaterálnych vzťahov medzivojnového obdobia (1921–1939)*, Diplomová práca, Univerzita Karlova v Prahe, Filozofická fakulta, Ústav svetových dejín, Praha 2009, s. 266.

11 BSJP, PJP, s. 628–629.

12 Tamže, s. 627.

13 P. JAKUBEC, *Československo-poľský spor o Javorinu*, s. 276.

Sikora. *Ludia na poľský spev jurgowského organistu v kostole pod sv. omšou dali sa hlasite do plaču. V druhú nedeľu, že jurgowský už nechcel prísť a preto prišiel kňaz zo Zakopaného, ktorý že by bol po sv. omši v kostole im prihovoriť, aby sa tešili tomu, keď pripadli k Poľsku, lebo že to Matka božská Čenstochovská vyprosila, aby Javorina prišla späť od macochy k matke poľskej.*¹⁴ Anton Sikora bol rád, že sa vec takto vyriešila a starosť o novozískanú obec nezostala na jeho pleciach. Situáciu v Javorine totiž dobre poznal a vedel, aké sú nálady medzi Javorinčanmi, keďže ešte pred jej obsadením chodieval občas vypomáhať Jánovi Kušnirovi (a on zasa jemu).¹⁵ Svoje krátke pôsobenie v obci po jej obsadení okomentoval: „Tešil som sa, že som nemusel chodiť do Javoriny a to aj preto, že som vedel o nepriateľskom postoji obyvateľstva k Poľsku, nebolo by mi príjemné stykať sa s miestnymi. Už moje prvé vystúpenie v Javorine na žiadosť vojenského veliteľstva, keď som prišiel s ďakovnou omšou za pripojenie Javoriny, sa nestretlo z uznaním predovšetkým u tohoto velenia. Na slávnosti pripravenej k tejto príležitosti som nechválil vojsko z dôvodu získania Javoriny, neoslavoval som veľký triumf Poľska, len som povedal krátke ponaučenie k prvej adventnej nedeli a niekoľko slov o získaní Javoriny. Učinil som tak preto, lebo som vedel o nepriateľskom postoji obyvateľov, obával som sa, že by mi ľudia začali odchádzať z kostola a manifestovali proti Poľsku, k čomu sa schylovalo. Lahko mohlo dôjsť k nejakej výtržnosti alebo konfliktu obyvateľstva s vojskom. Tomu som sa chcel za každú cenu vyhnúť.“¹⁶ Dočasne zastupujúcim kňazom zo Zakopaného bol farár Tobolak, neskôr tam bol ustanovený mladý kňaz Stanislaw Kudelski.¹⁷

Veľkostatok Javorina, ktorý odkúpil od kniežaťa Hohenloheho československý štát krátko pred posunutím hraničnej čiary,¹⁸ prešiel pod správu poľského štátu. Vládnym splnomocnencom pre javorinskú lesnú správu sa stal Ing. Wszewlad Lewicki, za nadlesníctvo so sídlom v Lvove bol vyslaný Marcel Marchlewski. Konečná rozhodovacia právomoc bola však v rukách Lewického. S jeho vedením boli javorinskí robotníci od začiatku nespokojní. K najvypuklejším problémom patrilo okrem iného nedoriešenie výšky

14 Archív Spišskej Kapituly, fond Korešpondencia, šk. 1938 Protokol G 2720-3138, inv. č. 3100/1938, list Jána Kušnira Diecéznemu úradu v Spišskej Kapitule z 15. 12. 1938.

15 Štátny archív v Levoči, pobočka Poprad (ďalej ŠAL Poprad), fond Okresný úrad Kežmarok (OÚ Kežmarok), šk. 30, inv. č. 738.

16 Archív Farského úradu v Jurgove (Archiwum Urzędu Parafialnego w Jurgowie), Pamiętnik komitetu budowy kościoła parafialnego w Jurgowie.

17 BSJP, PJP, s. 652.

18 Po smrti kniežaťa Ch. K. v. Hohenlohe-Oehringen (1926) sa rodina dostala do finančných problémov a do desiatich rokov bola nútená odpredať Veľkostatok Javorina Československej republike (1. 1. 1936) za viac ako 26 miliónov čs. korún. Pozri: Archív Ministerstva zahraničných vecí Praha (AMZV-P), fond Právni sekce VI, kart. 86 – Veľkostatok Javorina, získanie do vlastníctva československého štátu, dokument z 8. 11. 1938, s. 1-3; P. JAKUBEC, *Československo-poľský spor o Javorinu*, s. 26.

platov za odvedenú prácu. Prakticky celú dobu dostávali robotníci len akési zálohy.¹⁹ Vyriešiť sa to pokúsil Pluciński, ktorý využil prítomnosť poľského prezidenta Ignacyho Moścického v obci, a sťažnosti obyvateľov mu cez jeho pracovníčku zreferoval. Prezident mal potom pri rozlúčkovom stretnutí dlhý rozhovor s Lewickým, kde mu dosť dôrazným spôsobom dal najavo svoju nespokojnosť s jeho prácou.²⁰

Návšteva poľského prezidenta v Javorine mala viacero dôvodov. Jedným bol lovecký zámoček, ktorý sa stal rezidenciou hlavy štátu tráviacej tam vianočné sviatky. Nemenej dôležitým bolo prítomnosťou prezidenta posilniť spätosť nových obyvateľov s Poľskom, ukázať, že štátu na nich záleží. Vyjadriť záujem mali i vianočné darčeky pani prezidentovej javorinským deťom: šály, rukavice, svetre, oblečenie, topánky a sladkosti. Pridal sa aj viceminister dopravy Aleksander Bobkowski, ktorý každému daroval lyže.²¹ Pani prezidentová bola tiež nápomocná pri organizovaní lyžiarskych kurzov. Preteky detí z Javoriny a Podspádov v lyžovaní sa potom uskutočnili 2. apríla 1939.²²

Pluciński náklonnosť prezidenta a jeho okolia využil i na získanie voľného vstupu pre javorinské deti na Majstrovstvá sveta v lyžovaní organizovaných vo februári 1939 v Zakopanom.²³ Ďalšou jeho iniciatívou s podporou prezidentskej kancelárie bol výlet detí do Krakova a Varšavy, kde navštívili okrem iného Kráľovský zámok.²⁴

Plucińského snahy o získanie si obyvateľstva sa v značnej miere míňali účinku. Nebolo to dané len primárnym nesúhlasom Javorinčanov s pripojením k Poľsku, ale aj tým, ako sa k nim správali orgány zastupujúce tento štát v ich obci. Okrem už spomínaného problematického vedenia lesnej správy na čele s Ing. Lewickým to bola i činnosť polície. Vzhľadom na fakt, že Javorina sa stala rezidenciou poľského prezidenta, celá oblasť bola ostro sledovaná a kontrolovaná i v jeho neprítomnosti. Akékoľvek nepriateľské prejavy, z pohľadu policajných orgánov, boli hneď pacifikované tvrdými výsluchmi a vyhostením. Poburujúcim pre poľské orgány bolo i spievanie slovenských piesní. Príkladom môže byť prípad, ktorý sa stal na konci roka dňa 31. decembra 1938. Javorinskí branci sa museli dostaviť na notársky úrad v Bukowine, odkiaľ sa po zápise vracali domov na saniach. Spolu s nimi bol i javorinský starosta Ján Pitoňák. Cestu si krátili spievaním slovenských piesní, čo sa im nevyplatilo, pretože v Podspádoch ich zastavili poľskí colníci, ktorí ich následne na to odovzdali policajnej stanici v Javorine. Tam im, podľa informátora žandárskej stanice v Ždiari, príslušníci poľskej polície po spísaní úradného

19 BSJP, PJP, s. 634.

20 Tamže, s. 668–669.

21 Tamže, s. 661.

22 Marceli MARCHLEWSKI, *Pracowałem w tatrzańskich lasach*, Zakopane 2009, s. 126 a 134.

23 BSJP, PJP, s. 664–666.

24 Tamže, s. 680–681.

zápisu oznámili, že budú musieť za spievanie slovenských piesní zaplatiť pokutu. Podobný prípad sa udial 11. apríla 1939 poobede v hostinci v Podspádoch, kde sa okrem miestnych obyvateľov zišlo spolu s Javorinčanmi asi 20 mužov. Popri inej zábave začali spievať aj slovenské pesničky, čo podráždilo miestneho poľského policajta Bronislawa Triangowského. Zatelefonoval na policajnú stanicu v Javorine, že Javorinčania robia v obci výtržnosti a žiadal tamojšieho veliteľa, aby poslal do Podspád posily, ktoré by ich rozohнали. Policajti došli spolu s colníkmi a vyzvali Javorinčanov, aby sa ihneď vrátili domov. Kto sa nechcel podvoliť, toho vyhodili na ulicu. Podľa informátora žandárskej stanice v Ždiari dvaja Javorinčania boli odvedení na policajnú stanicu v Javorine, kde ich zbili.²⁵

Rovnako neprípustné bolo počúvanie cudzích, teda i slovenských rádiových staníc. V čase, keď sa Pluciński pokúšal získať rádio pre školu, plánoval si kúpiť svoj vlastný prístroj i horár Ballogh. Pluciński si bol totiž vedomý toho, akú úlohu môže rozhlas zohrať pri výchove a vzdelávaní detí. Ballogh sa s ním radil o tom, aký typ by si mal kúpiť. Obom sa prijímače nakoniec podarilo zohnať. Škole v Javorine prístroj darovali zamestnanci prezidentskej kancelárie poľského prezidenta I. Moścického. Horár Ballogh si prístroj zadovážil sám. Rádio bolo v tej dobe dosť drahé zariadenie a nemohol si ho dovoliť každý. Napätie pred vypuknutím vojny sa vo svete zväčšovalo, a tak sa ľudia často schádzali u Ballogha, aby sa dozvedeli čo najnovšie informácie nielen z poľských zdrojov. Pri jednom takom posedení vtrhli k Balloghovi poľskí policajti. Tvrdé vyšetrovacie metódy poľských policajných orgánov, ktoré nasledovali, viedli k tomu, že sa Ballogh rozhodol zanechať svoju prácu i dom a presťahoval sa na Slovensko.²⁶ Pluciński správanie sa poľskej polície hodnotil veľmi kriticky: „*Ludia sa začali báť. Veľmi dobre som si uvedomoval, aký výsledok prinesú takéto postupy.*“ Bolo mu jasné, že napätú atmosféru v obci to nezmierni, ale práve naopak.²⁷

Konfliktu s Javorinčanmi sa nevyhol ani samotný Pluciński. Rodičia detí sa koncom decembra 1938 zišli, aby sa poradili. Na stretnutí, kde sa dodatočne objavil aj Pluciński, mu bolo vyčítaných viacero vecí. Najväčší odpor však u rodičov vyvolávala skutočnosť, že ich deti sú učené po poľsky. Podľa informátora žandárskej stanice v Ždiari sa udalosť odohrala 28. decembra večer, keď sa Javorinčania zišli „*v javorinskej škole na poradu, ako majú postupovať, aby poľské úrady dali do Javoriny iného učiteľa, ktorý by vyučoval slovensky. Učiteľ Pluczinski dovedel sa, že Javorinčania majú v škole schôdzu a preto sa ich prišiel opýtať čo chcú. Javorinčania povedali učiteľovi Pluczinskému, aby dal kríž, ktorý vyhotovil do drevníku naspäť, kde bol. Ďalej, aby dal do triedy ich slovenské knihy a učil*

25 ŠAL Poprad, OÚ Kežmarok, šk. 41, inv. č. 33.

26 BSJP, PJP, s. 675–676.

27 BSJP, PJP, s. 635, 673–675; ŠAL Poprad, OÚ Kežmarok, šk. 41, inv. č. 33.

nadalej deti po slovensky. Učiteľ Pluczinski im povedal, že teraz sú Poliakmi a preto sa musia učiť poľsky. Javorinčania kričali, že nikdy Poliakmi nebudú, že ich dedkovia boli Slováci a preto chcú mať Slovákov aj zo svojich detí.“ Spomenutý vyzvedač ďalej uviedol, že Pluciński sa rozhodol vyriešiť konflikt s javorinskými rodičmi prostredníctvom poľských policajných orgánov: „Učiteľ Pluczinski odišiel na posterunek policie panstwowej v Javorine a oznámil, že Javorinčania chystajú zburu. Dňa 29. 12. 1938 skoro ráno chodili poľskí policmani v Javorine dom od domu a odvádzali Javorinčanov na posteruňek v Javorine. Na posteruňek odvedli asi 60 osôb, mužov aj ženy, kde ich vyslúchali od rána do večera. Na posteruňku povedal im veliteľ posteruňku przedownik Marian Joniecz, že vie prečo Javorinčania chodia do Ždiaru. Tam vraj im Česi nahovárajú, že Javorina prípadne naspät k Slovensku. Ale to, aby si vypustili z hlavy, lebo toho sa nikdy nedočakajú.“²⁸ Táto verzia udalostí sa takmer identicky preberá viacerými, najmä slovenskými historikmi.²⁹ Pluciński sa k sporu vrátil po niekoľkých desiatkach rokov vo svojich pamätiach, avšak udalosti vykreslil trochu inak. Ohľadom odstráneného kríža napísal: „V triede visel starý kríž vyrezaný z dreva. Na niektorých miestach bol odretý, inde zas z neho opadala farba. Predovšetkým som hľadal spôsob ako kríž zreštaurovať. Odniesol som ho miestnemu stolárovi a poprosil ho, aby sa ujal jeho renovácie. Sám som opäť požiadal kňaza Tobolaka o 2 kríže, do oboch tried. Kňaz Tobolak kúpil dva kríže s kovovými Kristusmi, priviezol do Javoriny a v kostole na oltári posvätil. Kríže som poviesil v triedach. Uplynul nejaký čas.“ Čo sa týka jeho objavenia sa na porade Javorinčanov, okolnosti celej udalosti interpretoval tiež odlišne: „V istý večer mi ktosi zaklopal na dvere. Vošiel niekto z Javorinčanov, poprosil ma, aby som prišiel do triedy, lebo tam na mňa čakajú ľudia.“ Nastávajúcu potýčku ohľadom kríža a vyučovania slovenčiny opísal nasledovne: „Vošiel som a uvidel plno ľudí. Podišla ku mňa Javorinčanka a vyčítala mi, že som kríž vyhodil z triedy. Nepomohli moje vysvetlenia, že keď ho opravím, tak ho poviesim naspät na to isté miesto. Začali mi byť vyčítané aj iné veci. Odpovedal som: „Robím to, čo mi prikázala moja vláda!“ Vyšiel som z triedy.“ K najožehavejšej veci celého incidentu, teda udaniu Javorinčanov polícii podal Pluciński takéto vysvetlenie: „V tom čase polícia sledovala všetko, vtrhla do triedy. Pozapisovala si všetkých, a niekoľko dní boli spisované protokoly a bolo to posunuté súdu v Zakopanom. Bol to vážny trestný čin, lebo sa to stalo v mieste, kde sídlila hlava štátu. Tí, ktorí sa zúčastnili

28 ŠAL Poprad, OÚ Kežmarok, šk. 41, inv. č. 33, Hlásenie z 3. 1. 1939.

29 Milica MAJERIKOVÁ, *Vojna o Spiš. Spiš v politike Poľska v medzivojnovom období v kontexte česko-slovensko-poľských vzťahov*, Krakov 2007, s. 100; Ludomír MOLITORIS, *Postoj Józefa Kuraša „Ogňa“ k slovenskej národnostnej menšine na Spiši a Orave v rokoch 1945–1947*, in: Milica Majeriková (zost.), *Nepokojná hranica*, Krakov 2010, s. 157–195; Zuzana KOLLÁROVÁ (zost.), *Dejiny Ždiaru a Tatranskej Javoriny 1590–2000*, Ždiar 2000, s. 67; P. JAKUBEC, *Československo-poľský spor o Javorinu*, s. 272.

*toho stretnutia, sa začali báť, lebo všetci boli podaní na súd. Aj ja som sa začal strachovať, lebo som nevedel, čo mám ďalej robiť.*³⁰

Informácie o prenasledovaní Javorinčanov poľskými vládnymi orgánmi, z čoho bol obviňovaný Pluciński, sa dostali aj do slovenskej tlače, na čo spomínal i vo svojich pamätiach: „V roku 1977 mi prof. Berghausen ukázal článok z nejakých starých slovenských novín z roku 1939, ktoré nariekajú nad prenasledovaním rodákov učiteľom Janom Plucińskim v Javorine odtrhnutej od Slovenska a pripojenej k Poľsku.“

K súdному stíhaniu nakoniec nedošlo, keďže Pluciński nemal záujem na ďalšej eskalácii napätia v obci: „Medzitým prišlo vyzvanie od súdu v Zakopanom s otázkou: ‚Či sa majú ďalej venovať prípadu? Či sa má stratiť zo súdnych zápisov?‘ Opäť som sa zamyslel a napísal som na súd, že z ďalšieho pokračovania upúšťam, necítim žiadnu ujmu spôsobenú obžalovanými. Súd zastavil ďalšie konanie v dokazovaní viny.“³¹ Jeden z možných dôvodov zadržania nemalého počtu Javorinčanov poľskou políciou mohla byť aj prítomnosť česko-slovenského prezidenta E. Háchu v Ždiari. U poľských orgánov to mohlo vzbudiť obavy, že nespokojní Javorinčania by sa šli postažovať hlave štátu.³²

Deväťmesačné zabratie Javoriny sa skončilo vstupom nemeckej a slovenskej armády do Poľska 1. septembra 1939. Poľský učiteľ Pluciński, možno neprávom považovaný za symbol nútenej polonizácie, z neistého pohraničia poslal manželku s dcérou do Noweho Targu už 31. augusta. Na druhý deň, keď videl, že sa do bezpečia presúvajú aj predstavitelia poľských štátnych orgánov a celá obec je vyľudnená (Javorinčania väčšinou ušli pred mobilizáciou na Slovensko), vyzbrojený revolverom nasadol na bicykel a smerujúc do Zakopaného, opustil Javorinu.³³

Druhou spišskou obcou pripojenou v roku 1938 k Poľsku bola Lesnica, nachádzajúca sa v odľahlej a izolovanej oblasti Pienin. Poľsko o ňu malo záujem najmä pre turisticky perspektívnu lokalitu, keďže jej okolie bolo prírodnou rezerváciou. Ďalším dôvodom bol, ako aj u iných hraničných obcí, stále opakovaný argument vychádzajúci z teórie o poľskom pôvode goralského obyvateľstva, ktorý poľská strana akcentovala na úkor faktu, že dané obyvateľstvo malo silné slovenské povedomie.³⁴

Podľa poľskej nóty z 1. novembra 1938 mala v oblasti Pienin pripadnúť Poľsku cesta od Kalenbergu³⁵ až po Červený Kláštor – Smerdžonku.³⁶ O Lesnici sa v nej nič nehovorilo.

30 BSJP, PJP, s. 674.

31 Tamže, s. 675.

32 ŠAL Poprad, OÚ Kežmarok, šk. 41, inv. č. 33.

33 BSJP, PJP, s. 695.

34 Lucia ŠEMORÁDIKOVÁ, *Zmena československo-poľských hraníc na Spiši v rokoch 1938–1939*, in: Almanach XIII. Slováci v Poľsku, Krakov 2012, s. 102.

35 Dnes miestna časť mesta Spišská Stará Ves – Lysá nad Dunajcom.

36 AMZV-P, fond Právni sekce VI, kart. 68, dokument 41, s. 3.

Na to reagoval Komitet Ochrony Przyrody, ktorý už 5. novembra 1938 žiadal, podobne ako o deň neskôr vo svojom memorande Polskie Towarzystwo Tatrzańskie, pripojenie slovenskej časti Pienin s obcou Lesnica až po jaskyňu Aksamitku. Poľskí zástupcovia delimitačnej komisie prechádzajúci 10. novembra 1938 cestou popri Dunajci smerom na Červený Kláštor si uvedomili, že nebude možné ju rozšíriť a prispôbiť na používanie väčšieho množstva áut, pretože by si to vyžiadalo obrovské finančné náklady. Marian Gotkiewicz, významný aktivista za poľskosť Spiša a člen komisie, sa preto začal zamýšľať, či by nebolo lepšie namiesto zmienenej cesty požadovať Lesnicu aj s jej okolím, ktorú podľa neho obývali poľskí Gorali.³⁷ O štyri dni neskôr, 14. novembra 1938, sa na stav a možnosti využitia nótou požadovanej cesty šiel pozrieť aj predseda poľskej časti komisie prof. dr. Bohdan Zaborski. Rovnako i on sa presvedčil o tom, že vybudovať z nej magistrálu, ktorá by viedla až do Szczawnica, ako si to pôvodne predstavovala poľská strana, by bolo „*vecou nielen finančne náročnou, ale z hľadiska ochrany prírody Pienin aj škodlivou*“. Gotkiewicz vo svojich spomienkach poznamenal, že v ten deň padlo tiché rozhodnutie „*domáhať sa pripojenia k Poľsku celých Pienin spolu s Lesnicou*“, pokiaľ by si zástupcovia poľského ministerstva zahraničia tiež osvojili toto stanovisko.³⁸

Na spoločnom rokovaní delimitačnej komisie 16. novembra 1938 v Žiline sa malo vyjasniť, či v interpretácii nóty z 1. novembra 1938 nie sú medzi oboma delegáciami nejaké rozdiely. Československí zástupcovia boli značne zaskočení, keď zistili, že hraničná čiara, ktorú mal ich partner na svojich mapách zakreslenú, vo viacerých prípadoch zvyšovala poľské požiadavky. V úseku Javoriny bola zakreslená viac na východ, približujúc sa k západnému okraju obce Ždiar, čo bolo v rozpore s nótou. Československí delegáti však boli najviac prekvapení rozdielom na úseku Dunajca. Nová hranica mala podľa Poliakov prechádzať nad severným okrajom Spišskej Starej Vsi a zabráť pre Poľsko okrem spomínanej cesty aj obce Smerdžonku a Lesnicu. Spolu to predstavovalo takmer celú Slovenskú prírodnú rezerváciu v Pieninách. Poľská strana počítala so zjednotením uvedeného územia s Pienińskim Parkom Narodowym. Voči takýmto zmenám československá strana kategoricky protestovala, keďže to podľa nej bolo „*hrubé porušenie nóty*“.³⁹

Prof. Zaborski o nesúhlase so zmenami informoval ministra zahraničia Becka, ktorého udivilo, že „*Slováci tak prudko reagovali*“, keďže podľa neho poľská strana mohla

37 Marian GOTKIEWICZ, *Wspomnienia z prac komisji delimitacyjnej polsko-słowackiej odbytych w listopadzie 1938 r. na odcinku Spisza, Orawy i Czadeckiego*, Wierchy, č. 6, 1998, s. 104.

38 Tamže, s. 112.

39 Jozef ŠIMONČIČ, *Denník dr. Františka Hrušovského, predsedu Delimitačnej komisie československo-poľskej roku 1938*, *Studia Historica Tyrnaviensia*, č. 3, 2003, s. 315–316; L. ŠEMORÁDIKOVÁ, *Zmena československo-poľských hraníc na Spiši*, s. 104.

požadovať oveľa viac, ale vzhľadom na dobrý pomer Poliakov k Slovákom postupovala Varšava v ich prípade inak ako voči Čechom. Poľská delegácia dostala právo vyhovieť slovenským požiadavkám, ktoré by boli prijateľné, v žiadnom prípade však nemohlo ísť o navrátenie niektorých obcí zabratých ešte v roku 1920 (napr. Kacvin). Slovenská strana teda predložila svoje návrhy. V úseku Pienin požadovala ponechanie cesty medzi Kalenbergom a Červeným Kláštorom na Slovensku, za čo bola Poliakom ponúknutá obec Lesnica.⁴⁰ S návrhom takejto výmeny prišiel Pavol Čarnogurský, k čomu sa priznával vo svojich spomienkach: „*Ako rodák tohto čarovného kúta Slovenska bol som vtedy menovaný československou vládou podpredsedom delimitačnej komisie poľsko-slovenskej. Chcel som zachrániť životnosť magurského kraja, preto som podal návrh výmeny. Za pravý breh rieky Dunajca a cestu po ňom vedúcu, navrhnul som obec Lešnica, ktorá leží za prielomom Dunajca, akoby v neprístupnom hniezde za Haligovskými vrchami. Len po dlhšom rokovaní a osobnom telefonickom rozhovore s M. Arciszewskim na MSZ vo Varšave dala poľská vláda súhlas k tejto výmene.*“⁴¹

Zásluhu na záchrane zmienenej cesty aj s obcami Kalenberg a Nižné Šváby si pohotovo začali pripisovať aj Nemci. Franz Karmasin, zástupca nemeckej menšiny na Slovensku, na zhromaždení v Nižných Šváboch vyhlásil, že sa tak udialo na zárok nemeckej vlády vo Varšave. Cieľom bolo okrem iného vyvolávať dojem, že jediným ochrancom slovenských záujmov je Berlín.⁴²

Na základe už uvádzaných spomienok Mariana Gotkiewicza sa zdá, že zámenu cesty za obec Lesnicu mali Poliaci už skôr pripravenú a oboje spolu žiadali len preto, aby mali z čoho zľaviť, čím by pred Slovákami mohli prejaviť svoju ústretovosť. V skutočnosti pre nich mala pieninská rezervácia s Lesnicou väčšiu cenu ako ťažko prebudovateľná cesta medzi Kalenbergom a Červeným Kláštorom. Veľmi rýchlo to pochopili i významní aktivisti za poľskosť Spiša a Oravy, akými boli Władysław Semkowicz, Jerzy Smoleński a Władysław Szafer, ktorí v tomto smere vyvíjali tlaky na vládu vo Varšave.⁴³

Slovenská časť delimitačnej komisie na čele s Františkom Hrušovským sa snažila pri rokovaníach s poľskou stranou zachrániť čo najviac „*slovenských duší*“, no taktiež čo najmenej poškodiť infraštruktúru v prihraničných oblastiach. Uhájením komunikácie spájajúcej zamagurské obce v okrese Spišská Stará Ves v úseku Kalenberg – Červený Kláštor – Smerdžonka ich uchránili pred „*úplným zabitím*“, ako vo svojej správe slovenskej

40 J. ŠIMONČIČ, *Denník dr. Františka Hrušovského*, s. 321.

41 František LUKEŠ, *Z memoárových statí Pavla Čarnogurského*, Slovanický přehled 71, 1968, č. 6, s. 503.

42 Tamže.

43 M. GOTKIEWICZ, *Wspomnienia z prac komisji delimitacyjnej*, s. 125.

vláde uvádzal František Hrušovský.⁴⁴ V širšom kontexte sa tak vlastne ani v tomto prípade neodklonili od tendencie uprednostniť pri rokovaniach záchranu čo najväčšieho počtu slovensky cítiaceho obyvateľstva.

Deň pred obsadením Lesnice z nej odišli učitelia Karol a Valéra Bukoví, s ktorými sa obyvatelia lúčili zasiahnutými silnými emóciami, ako to v obecnej kronike zaznamenal miestny farár Štefan Čurila: „*Pán učiteľ a pani učiteľka sa lúčili s občanmi s plačom a nárekmi vzájomne sa objímajúc. Ženy, deti, a muži sprievádzali ich mávaním ruky, a druhou si utierali slzy. Hrozné srdcervúce lúčenie.*“⁴⁵

Obsadzovanie Lesnice začalo 27. novembra 1938 ráno o 9. hodine tak, ako bolo uvedené v nóte z 25. novembra 1938. Poľské vojsko sa však nezastavilo na línii dohodnutej na rokovaniach delimitačnej komisie, ale pokračovalo ďalej. Dotklo sa to obce Smerdžonka a časti chotára Haligovce. V snahe predísť ďalším vojenským incidentom, ku ktorým došlo pri Čadci a Javorine, velenie česko-slovenskej armády vydalo rozkaz na ústup jej jednotiek. Po vyjednávaní sa ešte v ten istý deň poľské vojsko stiahlo na pôvodne dohovorенú líniu. Nová hranica bola oficiálne potvrdená zápisnicou delimitačnej komisie z 30. novembra 1938. Spolu s poľským vojskom vstúpili 27. novembra 1938 do Lesnice aj obyvatelia obcí Szczawnica a Krościenko.⁴⁶

Lesničania prichádzajúcich Poliakov prijali značne nepriateľsky, čo bolo pre poľskú stranu veľkým prekvapením. Obsadzovania obce sa zúčastnil aj poľský spisovateľ a nadšený obdivovateľ Pienin Jan Wiktor, ktorý svoje sklamanie a dezilúziu vyjadril v liste adresovanom prof. Semkowiczowi: „*Včera som bol v Lesnici. Keď sme kráčali v dave vrazil som: ‚aby po nás obyvateľstvo nakoniec nehádzalo kamene‘. Nehádzalo, ale prežil som jednu z najbolestnejších chvíľ... Takú nenávisť som už dávno nevidel, tak odporné veci o Poľsku, o vojsku, aké tam boli rozširované, som už dávno nepočul. Keby ste vedeli ako veľmi nás nenávidia, keby ste počuli, čo opakoval tamojší kňaz, tak by Vás striaslo. [...] Na druhej strane s radosťou musím potvrdiť, že Szczawničania ukázali toľko šlachetnosti a toľko vlastenectva, že to dojmalo, šli tam s chlebom a srdcom a za to ich čakalo uvítanie: ‚prišli ste nás okradnúť‘. Najchudobnejšie deti kupovali za pár halierov cukríky, aby ich odniesli deťom v Lesnici a za to boli ohadzované blatom.*“⁴⁷

Príchod obyvateľov Szczawnice do novozískanej obce zorganizoval ich kňaz Michal Matras. Na svojich bohoslužbách vyzval Szczawničanov, aby sa spoločne vydali do

44 SNA, fond Krajinský úrad – Prezídium (KU-P), šk. 265, Správa o výsledku delimitačných prác na hraniciach poľsko-slovenských.

45 L. ŠEMORÁDIKOVÁ, *Zmena československo-poľských hraníc na Spiši*, s. 105.

46 Tamže.

47 Biblioteka Jagiellońska Kraków, Oddelenie rukopisov, pozostalosť W. Semkowicza, list Jana Wiktora Semkowiczowi z 28. 11. 1938.

Lesnice, kde viacerí z nich mali ešte pred vojnou príbuzných alebo známych. Boli tiež inštruovaní, že tam majú ísť „s chlebom a inými božími darmi“, čo malo domácich presvedčiť o dobrých úmysloch. Napriek tomu, že Matras toto gesto organizoval predovšetkým preto, lebo predvídal komplikácie, reakcie Lesničanov ho predsa len značne zaskočili: „*Tí istí obyvatelia, ktorí stále po celé dlhé roky išli v procesiách na odpusty do Szczawnice či Krościenka, obyvatelia, ktorých sme spovedali po celé roky, ktorí sa s nami tak radi zúčastňovali púťí, ktoré sme organizovali do Częstochowej, tí istí na nás pozerali ako na nájazdníkov.*“⁴⁸

Návštevou Lesnice ho nikto oficiálne nepoveril, rozhodol sa tak na základe informácie, že tamojší kňaz z obce utiekol, a tak by obyvatelia v nedeľu, kedy bolo naplánované jej zabratie, zostali bez bohoslužby. Správu získalo veliteľstvo poľského vojska povereného obsadením Lesnice na základe prieskumu urobeného v neskorých nočných hodinách 26. novembra 1938. Ako sa ukázalo, informácia sa nezakladala na pravde: „*Po príchode sme zistili, že miestny kňaz sa na poslednú chvíľu rozhodol ešte zostať v Lesnici, ale je úplne zbalený a pripravený na okamžitý odchod.*“⁴⁹

Farárom v Lesnici bol už spomínaný Štefan Čurila, ktorý však bol na toto miesto menovaný len krátko pred tým. Úrad oficiálne prevzal 18. novembra 1938, deväť dní pred obsadením obce.⁵⁰ Je teda veľmi pravdepodobné, že veci mal skôr ešte nevybalené a na odchod nepomýšľal. Nasvedčovalo by tomu i to, že v obecnej kronike, ktorú písal, sa o tom vôbec nezmieňoval.⁵¹

Stretnutie oboch kňazov nebolo veľmi priateľské. Podľa Matrasa sa k nemu Čurila správal veľmi chladne: „*Vzťah k nám ako kňaza, tak aj obyvateľov sa ukázal horší než nepriateľský. V prázdnej fare sme dlhé hodiny nášho pobytu nemali dokonca na čo ani sadnúť (doslova), ani sme si nemohli od kňaza požičať pohár alebo hrnček, aby sme sa mohli napiť čaju, ktorý sme si pre každý prípad vzali so sebou.*“ Matras si to vysvetľoval štváňami a propagandou proti Poľsku, ktoré viedli Slováci, zvlášť kňazi s „*nepochopiteľnou zúrivosťou*“. Napätú atmosféru v obci sa poľský duchovný pokúsil uvoľniť večernou kázňou. Stretol sa však s veľkou neochotou Čurilu, ktorý podľa neho udržiaval v Lesničanoch zatrpknutosť voči Poľsku. Po dlhšom vyjednávaní sa mu ho ale podarilo presvedčiť, a tak nakoniec k domácim mohol prehovoriť. Prítomnosť Szczawničanov u príbuzných a známych, ako aj samotná kázeň, podľa Matrasa, napomohli k oslabeniu antipatií

48 Archiwum Diecezjalne w Tarnowie (ADT), fond Akta lokalne, Szczawnica 1911–1946, sygn. LS XXXVIII, list M. Matrasa dekanátu v Krościenku n/D. z 27. 11. 1938.

49 Tamže.

50 Archív biskupského úradu v Spišskej Kapitule (ABUSK), fond Korešpondencie 1938–1945, inv. č. 2893/1938.

51 L. ŠEMORÁDIKOVÁ, *Zmena československo-poľských hraníc na Spiši*, s. 106.

a tvrdohlavosti Lesničanov.⁵² Čurila si o jeho kázni poznamenal: „*Tendenčná bola reč dp. farára zo Ščavnice, ktorú mal v kostole, vraj na ukludnenie. Kostol nie je pre získavanie ľudí Poliakom, ale Bohu.*“

Nepriateľský postoj obyvateľstva k Poliakom však asi až takým prekvapením nebol pre poľské vojsko. Očakávali pravdepodobne väčší odpor, keďže v obci po obsadení zostali ešte asi týždeň. Mali dohliadať na bezpečnosť a v prípade incidentov okamžite zasiahnuť. Na potenciálne útoky sa pripravili aj vykopáním menších zákopov.

So zvyšujúcim sa tlakom polonizácie rástli i antipatie Lesničanov k poľskej správe. Snažili sa tomu čeliť žiadosťou o pridelenie učiteľa, ktorý by učil deti aspoň hodinu týždenne po slovensky. Žiadosť bola zamietnutá. Cirkevná škola bola zrušená a transformovaná na štátnu s poľským vyučovacím jazykom.⁵³ Školský inšpektor teda mohol farárovi zakázať učiť náboženstvo po slovensky. Čurila im v tom však nemohol vyhovieť, keďže po poľsky nevedel a ani nemal záujem učiť inak než v slovenčine. Vo výučbe teda pokračoval na fare, avšak aj to mu bolo zakázané. Rovnako ho žiadali, aby v kostole kázal po poľsky. Začali ho navyše neustále vyšetrovať.⁵⁴

Poľská správa sa od začiatku snažila o získanie priazne obyvateľstva na obsadených územiach. V tomto smere vydal inštrukcie aj okresný úrad v Nowom Targu pre starostov susedných poľských obcí ešte pred samotným zabratím Javoriny a Lesnice. Išlo v prvom rade o dostatočné zásobenie obyvateľstva základnými potravinami a surovinami, ktoré neboli vždy bežne dostupné (cukor, múka, soľ, petrolej), podať im informácie, kde a ako si môžu vymeniť československé koruny za zloté a pod.⁵⁵ Obyvatelia tiež dostávali dotácie na chlieb. Deti s dobrými študijnými výsledkami zasa mohli od Červeného kríža, ktorý tam bol na škole založený, dostať odmenu vo forme výletu do Krakova. Napriek tomu sa obyvateľstvo s pripojením k Poľsku nezmierilo, a tak poľské úrady siahali i po vyhrážkach, že neprispôsobivých vysťahujú do vnútrozemia.⁵⁶ Reakciou na to bol demonštratívny prechod Lesničanov na Slovensko, ktorý zorganizoval 11. decembra 1938 tamojší richtár Jozef Podolinský a jeho syn Michal.⁵⁷ Jedným z hlavných dôvodov bola správa, že v Spišskej Starej Vsi bude v tom čase na predvolebnom zhromaždení Jozef Tiso. Na intenzívne naliehanie Michala Podolinského, aby žiadosť o prinavrátanie obce ako jediný oprávnený predniesol ministerskému predsedovi ich slovenský kňaz, sa Štefan

52 ADT, list M. Matrasa dekanátu v Krościenku n/D. z 27. 11. 1938.

53 L. ŠEMORÁDIKOVÁ, *Zmena československo-poľských hraníc na Spiši*, s. 107.

54 ABUSK, inv. č. 3074/1938.

55 Archiwum Narodowe w Krakowie, Oddział w Nowym Sączu, fond Akta gminy Szczawnica, sign. 32/22/11, list Starostu okresu Nowy Targ starostom Chochołowa, Bukowiny a Szczawnice z 26. 11. 1938.

56 L. ŠEMORÁDIKOVÁ, *Zmena československo-poľských hraníc na Spiši*, s. 108.

57 Archiwum Narodowe w Krakowie (ANDK), fond Urząd Wojewódzki Krakowski (UWKr), sygn. UWKr 291, Sprawy graniczne z 14. 1. 1939, s. 619.

Čurila nechal presvedčiť. Spolu s demonštrantmi sa okolo obeda vybral do Veľkého Lipníka.⁵⁸ Údaje o počte osôb, ktoré sa na proteste zúčastnili, sa rôznia a pohybujú sa od 100 do takmer 400.⁵⁹ Na čelo sprievodu sa postavili muži nesúci česko-slovenskú a autonómnu zástavu. Hranicu prešli, spievajúc slovenskú hymnu *Hej Slováci*. Do obce Veľký Lipník vošli, vyvolávajúc pritom heslá „*Nech žije ČSR!*“ a „*Lesnica k Slovensku*“. Po príchode informovali tamojšieho obvodného notára Ferdinanda Hornáka, že cieľom ich demonštrácie je návrat Lesnice k Česko-Slovensku, pretože sa cítia byť Slovákmi. Š. Čurilu poverili, aby zavolať do Spišskej Starej Vsi a spojil sa s Jozefom Tisom. Namiesto neho sa však predvolebného mítingu zúčastnil odborový prednosta ministerstva školstva a osvetly Pavol Čarnogurský, ktorý však odmietol osobnú návštevu Veľkého Lipníka, aby vypočul ich prosby, ako ho o to žiadali. Argumentoval tým, „*že by z toho mohol nastať medzinárodný konflikt a situácia občanov by sa týmto tiež zhoršila*“.⁶⁰ Po skúsenostiach Čarnogurského s reakciou poľskej vlády na protesty obyvateľstva na Kysuciach a v Oravskom Podzámku, bola jeho odpoveď úplne pochopiteľná a vychádzala z reálnych možností, ktoré mala česko-slovenská strana v danom okamihu na riešenie problému k dispozícii.

Štefan Čurila sa ešte pokúsil presvedčiť okresného náčelníka v Spišskej Starej Vsi, aby našiel spôsob ako umiestniť na Slovensku asi 100 Lesničianov, ktorí sa nemienili vrátiť domov. Aj na toto dostali demonštranti zápornú odpoveď s odôvodnením, že pri tak veľkom počte by to okres nezvládol.⁶¹ K žiadosti niektorých Lesničianov o možnosť usadenia sa na Slovensku ešte dodal, „*že v prospech lesníckeho obyvateľstva sa nedá nič robiť, ba naopak, mohlo by sa stať, že by Poliáci mohli na ich majetky usadiť poľských občanov*“.⁶²

Pri návrate nespokojných Lesničianov domov došlo na hraniciach ku konfliktu s finančnou strážou, ktorá si chcela zapísať ich mená. Početnej presile však bola stráž nútená bez výstrelu ustúpiť. V obci sa začali šíriť správy vyvolávajúce obavy, že Š. Čurilu zatkne poľská polícia, preto radšej neprespával u seba. Farár bol nakoniec nútený

58 SNA, fond KU-P, šk. 265, Pomery v býv. slovenskej obci Lesnici, zápisnica z 30. 12. 1938.

59 ANDK, fond UWKr., sygn. UWKr 291, Sprawy graniczne z 14. 1. 1939, s. 619 – uvádza 150; SNA, fond KU-P, šk. 265, Zápisnica spísaná s obyvateľom obce Lesnica na Okresnom úrade v Spišskej Starej Vsi 20. 12. 1938 – uvádza 300; SNA, fond KU-P, šk. 265, Spravodajská služba. Manifestácia občanov z Lesnice za návrat k Slovensku z 16. 12. 1938 – uvádza 100; SNA, fond KU-P, šk. 265, Pomery v býv. slovenskej obci Lesnici, zápisnica z 30. 12. 1938 – uvádza 80 % z celkového počtu obyvateľov obce (479).

60 SNA, fond KU-P, šk. 265, Spravodajská služba. Manifestácia občanov z Lesnice za návrat k Slovensku z 16. 12. 1938.

61 Tamže.

62 SNA, fond KU-P, šk. 265, Pomery v býv. slovenskej obci Lesnici, zápisnica z 30. 12. 1938.

dostať sa 13. decembra 1938 na stanicu finančnej stráže.⁶³ Na obranu svojho kňaza sa okolo nej zhromaždil dav ozbrojený sekerami, vidlami a palicami, žiadajúci jeho prepustenie.⁶⁴ Rozohnaný bol až po tom, čo finančná stráž začala strieľať do vzduchu. Farár bol medzitým pod zámienkou, že ho vezú na vyšetrovanie do Szczawnice, dopravený do Nedece. Tam dostal dekrét o vyhostení z Poľska, v ktorom sa jeho vypovedanie oficiálne zdôvodňovalo tým, že ako česko-slovenský občan nemá platné vstupné vízum. Vyhrážali sa mu, že ak sa pokúsi vrátiť, ihneď ho zavrú a následne vyženú.⁶⁵ Čurila bol v neskorých večerných hodinách vysadený v slovenskej obci Kalenberg, odkiaľ bol nútený prejsť asi 3 km pešo na farský úrad v Spišskej Starej Vsi. Na druhý deň o celej záležitosti osobne informoval v Spišskej Kapitule biskupa Jána Vojsaša. Dočasným správcom fary v Lesnici bol ustanovený Michal Matras.

V nasledujúcich dňoch sa začalo v Lesnici vyšetrovanie s cieľom zistiť a potrestať organizátora protestného pochodu. Poľské úrady dali prehľadať domy obyvateľov, či nemajú ukryté zbrane a niekoľkých počas celého vyšetrovania zadržovali a vypočúvali.⁶⁶ Za demonstráciu bol nakoniec potrestaný richtár Lesnice Jozef Podolský zosadením z funkcie⁶⁷ a jeho syn Michal, ktorého po vyšetrovaní za buričstvo v Nowom Targu prepustili na kauciu a musel sa pravidelne hlásiť na policajnej stanici v Szczawnici a na stanici finančnej stráže v Lesnici. Poľské úrady mu naďalej zneprijemňovali život nočnými výsluchmi, a preto radšej ušiel na Slovensko.⁶⁸

Napriek tomu, že ekonomická situácia Lesničanov sa po pripojení k Poľsku nezhoršila tak, ako sa všeobecne predpokladalo, keďže dostali možnosť dobrého zárobku pri stavbe cesty z Lesnice do Szczawnice a v zimných mesiacoch boli zásobovaní ťažko dostupnými potravinami (cukor, soľ, múka), ich pomer k novej vlasti sa výraznejšie nezmenil. Naďalej vysielali deputácie na Slovensko s požiadavkou znovupripojenia Lesnice k Slovensku, pričom argumentovali svojím slovenským cítením a silnejúcou polonizáciou.⁶⁹ V čase mobilizácie zasa 26 mužov z obce uniklo pred službou v poľskej armáde útekem na Slovensko.⁷⁰

63 Tamže, Zápisnica spísaná s obyvateľom obce Lesnica na Okresnom úrade v Spišskej Starej Vsi 20. 12. 1938.

64 ANDK, fond UWKr., sygn. UWKr 291, Sprawy graniczne z 14. 1. 1939, s. 619–620.

65 ABUSK, inv. č. 495/1939, Odpis dekrétu o vyhostení Š. Čurila z 13. 12. 1938 vydaný starostom okresu Nowy Targ; list Krajinskému úradu z 30. 5. 1939.

66 SNA, fond KU-P, šk. 265, Zápisnica spísaná s obyvateľom obce Lesnica na Okresnom úrade v Spišskej Starej Vsi 20. 12. 1938.

67 ANDK, fond UWKr., sygn. UWKr 291, Sprawy graniczne z 14. 1. 1939, s. 619.

68 L. ŠEMORÁDIKOVÁ, *Zmena československo-poľských hraníc na Spiši*, s. 110.

69 Tamže, s. 110–111.

70 *Oslobodená Slovač sa teší, že opäť patrí k národnému celku*, Slovák, 26. 9. 1939, s. 3.

Vypuknutie druhej svetovej vojny 1. septembra 1939 ukončilo poľskú prítomnosť v Javorine aj Lesnici. Slovensko sa ako spojenec Nemecka podieľalo na poľskej kampani tromi divíziami a poskytnutím nástupného priestoru pre nemeckú armádu. Vďaka tomu získalo územia zabraté Poľskom v rokoch 1938 aj 1924 a 1920. Hoci oficiálne bolo pričlenenie zmienenej teritória potvrdené až slovensko-nemeckou zmluvou uzavretou 21. novembra 1939, s kreovaním politických a administratívnych štruktúr sa začalo už v prvej polovici septembra.⁷¹

Navrátenie obcí Javorina a Lesnica Slovensku sa po páde nášho severného suseda, na rozdiel od inkorporovaných území Spiša a Oravy, patriacich od roku 1920 a 1924 Poľsku, stalo trvalým a nemenným, keďže hranice medzi ČSR a Poľskom sa po roku 1945 vrátili do predmníchovskej podoby.

71 Igor BAKA, *Slovenská republika a nacistická agresia proti Poľsku*, Bratislava 2006, s. 165.

Zusammenfassung

Der Anschluss von Javorina und Lesnice an Polen 1938–1939

Nach der Münchner Konferenz 1938 wandte sich Polen an die abgeschwächte Tschecho-Slowakei mit dem Anspruch an das Teschen-Land. Diesem Anspruch musste Prag entgegenkommen. Gegenüber der Slowakei, zu der Warschau eine freundliche Beziehung deklarierte, wurden zuerst keine territorialen Ansprüche gestellt. Die Situation hat sich geändert, als Preßburg nach der Erklärung der Autonomie mit einer völligen Trennung von Prag zögerte. Polen rechnete damit, dass es mit der Trennung von der Slowakei zum Zerfall der Republik kommt und dass Karpatenrusland an das befreundete Ungarn angeschlossen wird. Dadurch wäre es zur Entstehung einer ersehnten Grenze zwischen Polen und Ungarn gekommen. Warschau entschied, das zögernde Preßburg durch die territorialen Ansprüche an Spiš, Orava und Kysuca (dort sollte es nach Behauptung von Warschau polnische Bevölkerung „Górale“ geben) unter Druck zu stellen. Dies sollte auch trotz dem Fakt geschehen, dass sich die Mehrheit von Bevölkerung zu der slowakischen Nationalität meldete.

Preßburg musste schließlich den Drohungen seitens Polen nachgeben und die beanspruchten Gebiete nach einigen lokalen Kriegskonflikten und nach der Delimitation preisgeben. Auf der Spiš kam es also zur Trennung der Gemeinde Javorina und Lesnica. Die dortige Bevölkerung wurde damit jedoch nicht einverstanden und drückte es öffentlich z. B. durch ein demonstratives Übertreten der Grenze in die Slowakei aus. Eine ausschließlich feindliche Stellungnahme der Javorinaer und sogar noch mehr Lesnicaer gegenüber Polen war für die Polen eine große Überraschung. Der Pfarrer von Lesnica wurde wegen seiner antipolnischen Tätigkeit verwiesen und hinter die Landesgrenze gebracht. Die Polizei griff gegen die Proteste hart ein, besonders in Javorina, wo der polnische Präsident seine Freizeit auf einem dortigen Jägerschloss verbrachte. Nach dem Angriff Polens von Deutschland am 1. September 1939, an dem auch die slowakische Armee beteiligt war, wurden Javorina und Lesnica wieder an die Slowakei angeschlossen.